

Glasbeni prispevek duhovnika in pesnika Ahac/ij/a (Achatiusa) St(e)ržinarja¹ (1676–1741)

Izvleček

Duhovnik, nabožni pesnik in glasbenik Ahacij Stržinar (Suha/Škofja Loka, 11. 5. 1676–Nazarje, 17. 5. 1741) je na Dunaju študiral svobodne umetnosti in filozofijo. Postal je magister le-teh in končal tudi študij teologije. Posvečen je bil leta 1702, potem pa je bil duhovnik v Ljubljani (1713–1733) in župnik v Gornjem Gradu (1733–1741). Izdal je pesmarico Katoliš keršanskiga vuka pejsme (1729) s katehetičnimi in drugimi pesmimi (od tega 32 novih). V njej je pisal zoper petje nabožnih pesmi z neprimerno vsebino. Objavil je še Pejsem od teh velikih odpustikov (1730) in spis o božji poti v Radmirju, ki jo je uvedel 1715.

Ključne besede: Suha/Škofja Loka, Nazarje, glasbenik, pesnik, teologija, Ljubljana, Gornji Grad, pesmarica, nabožne pesmi.

Abstract

The musical contribution of priest and poet Ahac/ij (Achatius) St(e)ržinar (1676–1741)

Priest, poet and musician Ahacij Stržinar (Suha/Škofja Loka, May 11, 1676 – Nazarje, May 17, 1741) studied free arts and philosophy in Vienna, where he received his Master of Arts and completed studies in theology. He was consecrated in 1702, after which he was a priest in Ljubljana (1713–1733) and parish priest in Gornji Grad (1733–1741). He published Katoliš karshanskiga vuk paysma (1729) with catechetical and other poems (32 of them new). In it he wrote against singing poems with inappropriate content. He also published Pejsem od teh velikih odpustikov (1730) and a paper on the pilgrimage way in Radmirje, which he introduced in 1715.

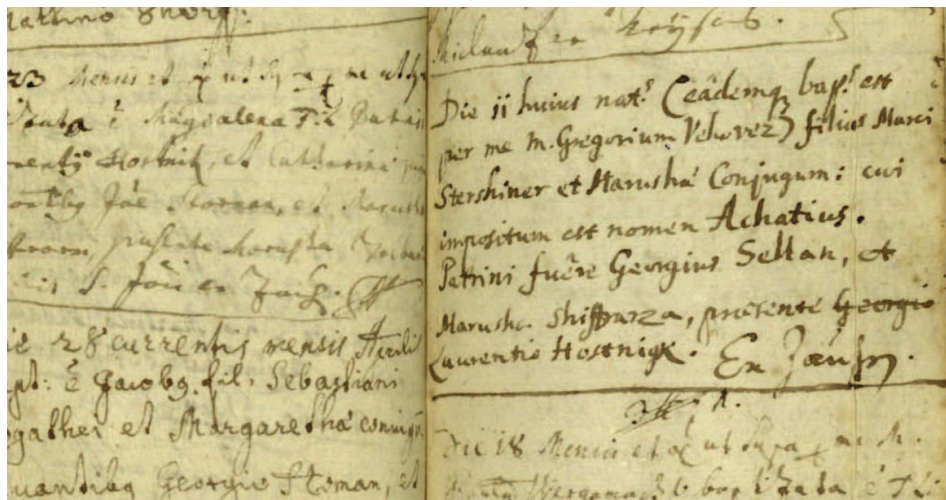
Key words: Suha/Škofja Loka, Nazarje, musician, poet, theology, Ljubljana, Gornji Grad, hymnal, poems.

- 1 Steržiner, Sterschner, Stershtner, **Steržinar**, Stržinar, **Stržiner** (prim. ES in SBL).
Sterschner, Strschiner, Störschinär, Stružinar, ... (prim. Jesenovec, str. 126).
Glede na številne variante, tudi germanizirane, sem povzel aktualni priimek Stržinar.

Uvod

Stržinarjevo življenje in delo je bilo doslej še najbolj temeljito in najobsežneje opisano in obravnavano ob njegovem slovstvenem prispevku k slovenskemu jeziku. Doslej je bil najbolj odmeven prispevek Franceta Jesenovca,² o tem pa so pisali še Ignac Orožen, Matej Slekovec, Avguštin Stegenšek, Josip Novak, Viktor Steska idr.³ Ker so tako priimek kot rod, življenje in delo doslej zelo dobro opisani, zlasti še besedilni oziroma literarni Stržinarjevi prispevki, se bomo zdaj osredotočili na njegov prispevek (slovenski) glasbi; ne (škofje)loški, pač pa slovenski, saj je bil Stržinar samo rojen na Suhi (pri Škofji Loki; »*Ex Zauchen*« 11. maja 1676).⁴ Sicer pa je bila tudi njegova dejavnost nabožnega pesnika sekundarna, saj je bil po svoji (osnovni) izobrazbi duhovnik.

Tudi glede njegovega šolanja – osnovnošolskega in glasbenega – je kar nekaj nejasnosti, novih ugotovitev ni. Edino, kar je morda (sekundarno) povezanega z glasbo je to, da se je Stržinar, verjetno po (škofje)loški osnovni šoli, šolal na gimnaziji ljubljanskih jezuitov. Njihov pedagoški in umetniški ter znanstveni svet pa je bil dokaj povezan tudi z glasbo. Kasneje se je šolal na Dunaju, kjer je poslušal svobodne umetnosti – artes liberales – in filozofijo ter postal magister le-teh; primarno je sicer študiral bogoslovje. Ko mu je bilo 26 let (1702), je bil v italijanskem Vidmu (Udine) posvečen v duhovnika. Tako je bil Stržinar ob posvetitvi tip jezuitsko izobraženega slovenskega duhovnika baročne dobe.

Vpis v rojstni matični knjigi sv. Jakoba, 1663–1683, str. 130–131. (vir: NŠAL v Ljubljani)

- 2 Slavist France Jesenovec (1906–1984) je svoj prispevek naslovil Ahacij Stržinar s Suhe, objavljen je bil v *Loških razgledih* 9, str. 126–139.
- 3 Jesenovec, Ahacij Stržinar s Suhe, str. 126
- 4 V: krstna matična knjiga-*Status animarum*, R. Škofja Loka (sv. Jakob), 1663–1683, str. 136 (NŠAL).

Stržinarjeva rojstna hiša na Suhi v 60. letih prejšnjega stoletja, še pred rekonstrukcijo hiše, ki je danes last družine Dagarin. (vir: zasebni arhiv)

Najprej je bil kot duhovnik ordiniran na Slugovih posestih na Suhi. V letih 1703–1707 je bil kaplan v župnijski cerkvi sv. Petra v Ljubljani in vikar na Brezovici. Ta je bila do leta 1703, skupaj s številnimi drugimi kraji v okolici, priključena šempetrski župniji (sv. Peter) v Ljubljani; od leta 1703 je že samostojni vikariat. Njen prvi vikar je bil ravno Ahacij Stržinar. Tu je bival večinoma le ob nedeljah in praznikih, med tednom pa je bil stalno v Ljubljani. V letih 1707–1713 je bil v službi kot spovednik pri ljubljanskih klarisah;⁵ to službo je dobil prav zaradi svojega asketskega življenja. V Ljubljani je živel v tesnem stiku z jezuiti.⁶ Ker so ti v tistem času vneto razširjali češčenje sv. Frančiška Ksaverija, je tudi Stržinar postal vnet častilec tega jezuitskega misijonarja. To je izpričal ne samo v življenju, temveč tudi v svojih knjigah. V letih 1713–1733 je bil A. Stržinar župnik in komisar (tj. dekan) v Gornjem Gradu. Tam je vodil gojence duhovnike v Marijanskem kolegiju, semenišču ljubljanske škofije. V cerkvi v Radmirju je leta 1715 v čast jezuitskemu misijonarju sv. Frančišku Ksaveriju uvedel *Božjo pot*. To je opravljal polnih 20 let. Leta 1733 se je Stržinar tej službi odpovedal, da bi se lahko popolnoma na Straži pri Gornjem Gradu posvetil čaščenju tega indijskega misijonarja. Tam je tudi ustanovil faro in sezidal novo cerkev. Njegove knjige, pisane v nemškem, latinskem in slovenskem jeziku, so to čaščenje razširjale tudi med našim ljudstvom.⁷ Zadnja leta Stržinarjevega življenja (1733–1741) so se odvila na Straži, tam je skoraj devet let vodil svojo novo »na pol faro«. Vsako leto je prirejal

5 Redovnice, nune sv. Klare.

6 Redovniki iz Družbe Jezusove.

7 Jesenovec, prav tam, str. 127–129.

pogoste shode, posebno svečano pa so praznovali 3. in 4. december, god sv. Frančiška Ksaverija in sv. Barbare. Tako je bilo vse do 1783, ko je razsvetljenski vladar Jožef II. z odlokom z dne 30. avgusta 1783 prepovedal tudi romanja, procesije in shode. Spomladi 1741 je Stržinar zbolel, želel je umreti pri frančiškanih v Nazarjah, zato so ga ti že med boleznijo prepe-ljali tja, kjer je 17. maja 1741 umrl.⁸ Ni znano, kje je pokopan, saj sta dve tezi o tem povsem nasprotujoči: v Nazarjah⁹ ali/in v Radmirju.¹⁰

Stržinarjevo glasbeno delovanje

Če sta se Hren¹¹ in Kastelec¹² še opirala na protestantske pesmarice, neposredne naslonitve na to literaturo kasneje ni več opaziti, le še rahlo prav pri Stržinarju. Vpliv glasbenega dela reformacije je počasi zatonil in ni zapustil očitnejših sledov. Seveda še manj v umetni glasbi v strogem pomenu besede, v kateri je reformacija na Slovenskem že tako povzročila znatno vrzel, kar je protireformacija odločno presekala. Trudila se je, da protestantizmu podvrženo ozemlje čim prej rekatalizira in v ta namen ustvarila potrebne tehnične pogoje.¹³ Tam, kjer je baročno usmerjena cerkvena glasba sledila čistim umetniškim kriterijem, ji načelno seveda ni mogoče oporekati, čeprav je pomenila odklon od značaja, ki bi ga morala

Gornji Grad. (vir.: Slikovna in kartografska zbirka, NUK)

Nazarje. (vir.: Slikovna in kartografska zbirka, NUK)

⁸ Jesenovec, prav tam, str. 132.

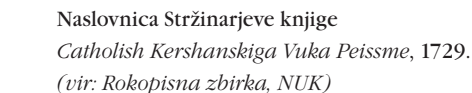
⁹ »Grob naj bi bil skupen na pokopališču pred cerkvijo, na spomeniku niso vsa imena, ampak le umrlih v 20. stol., matične knjige pa so šele od leta 1784 naprej.« (v: elektronsko pismo patra Tomaža Pinterja iz Nazarij, 14. 9. 2018; hrani avtor).

¹⁰ »A. Stržinar je bil po smrti v frančiškanskem samostanu v Nazarjah prepeljan (nazaj) v Radvanje in je pokopan (?) v kriпти-grobnici v ž. c. Radmirje.« (ustna izjava avtorju aktualnega župnika v ž. c. sv. Frančiška Ksaverija v Radvanjah msgr. Jožeta Vratnarja, Radvanje, 15. 9. 2018).

¹¹ Tomaž Hren (1560–1630), ljubljanski škof.

¹² Matija Kastelec (1620–1688), slovenski (nabožni) pisatelj.

¹³ Cvetko, *Zgodovina ...*, 1958, str. 136.

Catholish Kershanskiga Vuka Peissme, 1729.

(vir: Rokopisna zbirka, NUK)

14 V 18. stol., v času avstrijskega cesarja Jožefa II. (1741-1790).

15 Cvetko, *Zgodovina ...*, str. 313.

16 Tj. knjiga z osnovami krščanske nauka, navadno v obliki vprašanj in odgovorov, v prenesenem pomenu tudi preprosta razlaga katere koli snovi. V njem je imela prvi pomen beseda, zlasti od 16. stol. dalje.

17 Gre za glasbeno obliko maše, cikel, ki obsega in zajema obredne speve krščanskega bogoslužja, zlasti speve njegovega obveznega, stalnega dela, ordinarija. Neobvezni ali spremenljivi

imeti. Z načinom, ki ga uporabljala v premnogih manjših in predvsem podeželskih cerkvah, se je vsekakor izrodila, vendar se je široko razrasla morda prav zato. V tej obliki je obvladala celo večino tistih cerkvenih pesmaric, ki so nastale pred jožefinsko reformo¹⁴ bogoslužnega reda in so bile v bistvu naperjene proti take-mu baročnemu duhu. Njihovi avtorji so vso pozornost posvetili besedilom. Zdi se, kot da bi pri tem prezrli značaj dodanih melodij, ki so bile skoraj v vseh primerih popolnoma posvetne. Mogoče pa so jih takšne uporabljali namerno zato, da bi z njimi ljudje kar najbolj vsrkali tudi verske tekste in njihovo vsebino. To misel opravičujejo njihove razlage in praksa, iz katere je razvidno, da jih klasično nasprotje med besedili in melodijami ni prav nič motilo. Hkrati pa je treba upoštevati, da posvetni značaj napevov ni bil nujno zavestno namenjen dosegi omenjenega cilja, kajti prireditelji teh pesmaric so bili navsezadnje ljudje svoje dobe in tudi sami prežeti z duhom baročnih odtenkov.¹⁵

Posvetni ton razodeva že 11 glas-

je *Od Svete Maše*. Pesmi te zbirke je Stržinar namenil mladim in starim, pravzaprav slovenskim romarjem (*juvenes & virgines, senes cum junioribus*) in v predgovoru pojasnil, da so zložene zato, da bi mladi ljudje, ki se radi veselijo in iz veselja pojejo različne pesmi, še raje peli svete pesmi. Menil je, da se bo mladina teh lažje naučila z napevi in si jih tako bolj zapomnila. Osrednja misel, ki ga je spremljala ob prirejanju pesmarice, je bila, da bi ljudje s tem, ko bodo peli verske, opustili »te druge prasne, nanúčne, folsh peissime«, kajti kaj »nuza, da se nekateri fant al dekelzh veliku peissem navuzhy; katere so od godzov sturiene; ako so lih od svetnikov; vendar so folsh, zhes Boshio veiro, ino vezh shpotu, koker k zhasti teg svetnikov.« Stržinar je bil prepričan, da je »nanúznih inu shleht« pesmi preveč. Da bi verniki ne imeli prevelikih težav, se lahko poje več besedil na isti napev. Podobno kot некоč naši reformatorji je predpisal tudi Stržinar, naj se ta ali ona pesem poje »na pervo visho« ali »na predno visho« ali na to in to določeno »visho«. ¹⁸ S svojo pesmarico se je obrnil proti posvetni pesmi, ki se je sicer že udomačila med ljudmi v njihovem vsakdanjem življenju in predvsem v cerkvi, sočasno pa tudi proti godcem. Ti so bili njeni najučinkovitejši in najboljši razširjevalci. Vendar se kaže Stržinarjeva tendenca le v tekstih, ne pa tudi v napevih, v katerih se niti avtor sam ni znal ubraniti posvetnega duha in v bistvu niso bili nič drugačni od tistih, ki jih je sam najbolj kritiziral. Napevi so v tej zbirki natisnjeni v rombični menzuralni notaciji. ¹⁹ Najmanj naslednje (zaporedne) pesmi pa so opremljene z omenjenimi notami št.: 1, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20 in *Litanije presv. Imena Jezusovega*.

V pesmarici je predvsem razpravljal o vlogi petja in ob tem zavračal vsebinsko neprimerne pesmi. ²⁰ Pesmarica je bila namenjena mladeničem in deklicam, starejšim in mlajšim, s posebnim namenom, »da bi mladina znala brati!« (predgovor). Med njenimi več kot 30 naslovi na 266 straneh najdemo tudi slednje: *Litanie od ner sveteišiga Imena Jesussa, Litanie Lauretanske od Divice Matere Marie, Litanie od S. Francisca Xaveria, Litanie od vseh Svetnikov* idr. Vmes so tudi notni zapisi nekaterih pesmi in molitve. V Stržinarjevem jeziku se kažejo precejšnji vplivi gorenjskega, še posebej škofjeloškega narečja.

Čeprav Stržinarjevim pesmim oporekajo pomembnejše literarne vrednote, četudi le v okviru svoje zvrsti, je avtor svojo nalogo po glasbeni strani rešil več kot dostojno. Težko je sicer ugotoviti, koliko je bil pri tem samostojen oziroma avtorski in koliko je v tej zbirki napevov, posnetih po tujih vzorih. Za eno, *Miserere*, je mogoče potrditi, da so jo na Nemškem poznali že v prvi polovici 18. stol., in sicer v prošnji pesmi *Herr ich lieb dich*, a v drugačni varianti. Prav tako se Stržinar ni mogel nasloniti na pesmarico iz Paderborna (1726), ker je bila tiskana brez not.

del maše pa je proprij, ki se je izvajal le občasno. Do konca 16. stol. je bila poleg moteta osrednja kompozicijska oblika v razvoju večglasja.

18 Stržinar, *Catholish Kershanskiga Vuika Peissime*.

19 Cvetko, *Zgodovina ...*, str. 314.

20 Škulj, *Leksikon cerkvenih glasbenikov*, str. 334–335.

Začetek Stržinarjevega napeva *Vishe sa Pejfsme* v t. i. rombični notni pisavi.
(vir: Rokopisna zbirka, NUK)

ABA). Takšna pesem je npr. *Ta nuč nam sedaj noter gre* v a-molu, ki ima srednji del v C-duru. Enake tonalne odnose kaže tudi že omenjena pesem *Miserere*, ki pa je nekoliko daljša in ima obsežnejši srednji del. Pri pesmi *Jest ubogi grešnik*, ki je v C-duru, modulira srednji del v dominantno tonaliteto, v G-dur.

V pesmi *O moj sveti angel varih*, ki jo odlikuje neposreden in lahkoten melodičen tok v tričetrtinskem taktovskem načinu, je kratki srednji del povsem v dominantnem duru. V tej Stržinarjevi zbirki je posrečen še napev *O Marija polne gnade*, a tudi drugi so na splošno dobro oblikovani in na melodični ravni omenjenih napevov. Pripomniti je treba še to, da je v tej pesmarici na več mestih uporabljen napačni (notni) ključ, kar se vidi tudi s primerjanjem teh mest s ponatisti v poznejši Lavrenčičevi²¹ pesmarici. Tako moramo nekatere pesmi transponirati²² za terco²³ višje. Takšne so 1., 4., 5., 8. in 10. pesem. Avtor Stržinar verjetno ni bil krivec za te tiskovne napake.

21 Rimskokatoliški duhovnik, misijonar in pisatelj Primož Lavrenčič (1703–1758).

22 Tj. prestavitev skladbe iz enega v drugi tonovski način.

23 Glasbeni interval v obsegu dveh celih tonov (velika terca; v3) oziroma z obsegom 1 celega tona in enega poltona (mala terca; m3).

Prav tako pa ni uporabil napevov, ki jih ta pesmarica predpisuje. Pa tudi sicer se Stržinarjevo delo razlikuje od repertoarja znanih nemških pesmaric tistega časa. Zaradi kasneje navedenih pripomb je mogoče v precejšnji meri verjeti, da je napeve pripravil sam, ali pa so delo kakšnega domačina ali njegovega sodelavca. Napeve odlikuje sveža invencioznost; uglášeni so v sodobni baročni arioznosti, v njih ni sledu melodične starejših renesančnih pesmi iz 17. stoletja. Ritmično so Stržinarjevi napevi sproščeni, oblikovno pa spodobno uglajeni. Pesmi so večinoma v štiri- in tričetrtinskem taktovskem načinu in formalno, tj. oblikovno v mali tridelni pesemski obliki, ki nakazuje za te oblike tedaj sodobne tonalne odnose. V molovskih tonalitetah je srednji del v komplementarni durovski tonaliteti, zadnji, tj. tretji del pa je v takšnih pesmih melodično vedno ponovitev prvega (melodično oblikovna shema

Poslej so se analogno, a seveda ne v takem obsegu kot nemške, množile tudi slovenske pesmarice. Te so se sicer idejno prilagajale novim vidikom vsebinskega oblikovanja besedil in napevov, v resnici pa nadaljevale tradicijo svojih predhodnic. Med njimi so bile zagotovo tudi Stržinarjeve, poleg njegovih pa še pesmarice Franca Mihaela Paglovca,²⁴ Primoža Lavrenčiča, Filipa Jakoba Repeža,²⁵ Maksimilijana Redeskinija²⁶ in Jožefa Ambrožiča.²⁷ V pomanjkanju izvirnih domačih tekstov in melodij so deloma prevzemale primere iz nemških pesmaric, ki so jim bile zgled, med njimi posebej tudi med Slovenci najbolj razširjena Kohlbrennerjeva²⁸ zbirka.²⁹ Tudi njih je vodil isti namen kot Stržinarja, saj je marsikdo od njegovih sopotnikov in nadaljevalcev včasih v svojo pesmarico prevzel kakšno njegovo besedilo in napev.³⁰

V Stržinarjevem primeru gre zagotovo za prvo slovensko tiskano katoliško pesmarico, njen najboljšežnejši in tudi najpomembnejši del so bile pesmi, napevi ter note za melodije. Kajti (vsi) tovrstni tiskani viri pred to pesmarico, so bili za slovensko katoliško pesem le sekundarne narave ali (zgolj) lingvistična, tj. jezikoslovna dela, uradni škofijski lekcionarji³¹ ali molitveniki.

Stržinar kot takratni gornjegrajski župnik jih je zložil za potrebe romarjev, ki so hodili na novo božjo pot k sv. Frančišku na Straži pri Gornjem Gradu. Uvod v to pesmarico je prvo slovensko katoliško teoretično besedilo o vlogi nabožne pesmi, pesmarica pa je prva slovenska katoliška pesmarica nasploh, v katero ni bila sprejeta nobena starejša pesem. V predgovoru avtor nagovori potencialne bralce in pevce »mladenče inu dekelce, stariše inu mlajše«, vsakega, ki sicer »dobru zna te božične, nu velikonočne pejsme peti, inu vender te skrivnosti Kristusovega človeškiga postanja ne zastopi, katere skrivnosti te pejsme razloženo dapovedo«, opominjal, da je sestavil nove pesmi »od katoliš keršanskiga vuka, kateriga vi mladi ludje nerveč potrebujete, de kar se na drugo vižo morebiti naradi vučite, skoz pejsme se bode te rajši inu lohkejši navučili, inu tudi trdnejši v glavi obdržali.«³² Teh 32 novih Stržinarjevih pesmi je za mnoge poznejše pesnike pomenilo vzorec, ki so se ga vse do Redeskinija³³ držali.³⁴ Večina teh pesmi je predvsem katehetičnih,³⁵ nekaj je molitvenih in spodbu-

24 Pisatelj in duhovnik Miha(-el) Frančišek Paglavec (1679–1759).

25 Organist in nabožni pesnik Filip Jakob Repež (1706–1773).

26 Duhovnik, (nabožni) pisatelj, prevajalec in glasbenik Maksimilijan Redeskinij (1740–1814).

27 Učitelj, organist in skladatelj Jožef Ambrožič (1737–?).

28 Nemški polihistor Johann Franz Seraph von Kohlbrenner (1728–1783).

29 Cvetko, *Zgodovina ...*, 1959, str. 240.

30 Cvetko, *Stoletja slovenske glasbe*, str. 118–119.

31 Zbirka odlomkov iz evangelija za posamezne dni.

32 Smolik, *Odmev verskih resnic in kontroverz ...*, str. 202.

33 Slovenski nabožni pisatelj in glasbenik Ambrož Redeskinij (1746–1810).

34 Smolik, prav tam, str. 14.

35 Za veroučitelja, torej za duhovnika, ki na šolah poučuje verouk.

dnih. Med drugimi je Stržinar prvi zložil pesmi v čast angelom varuhom in nekatrim svetnikom.³⁶ Avtor je pomemben tudi kot prvi slovenski prireditelj *mašne* pesmi. Ta ima posebne kitice za celotno daritev sv. maše. Isto nemško predlogo so pozneje po svoje prirejali še drugi pesmaričarji.³⁷ Zanimivo je, kako različno so Slovenci sprejeli Stržinarjeve pesmi: tri od njih so postale »uradno« sprejete pesmi, zato splošno znane ter velikokrat ponatisnjene v lekcionarijih in katekizmih.³⁸ *Častimo te, Pridi Sveti Duh* in osem pesmi so ponatiskovali precej dolgo in so izginile šele v dobi razsvetljenstva;³⁹ 12 pesmi, vsebinsko najbolj natrpanih, ni ponatisnil nihče več. Ostale najdemo zapisane ali tiskane v kateri od poznejših pesmaric. Vsi Stržinarjevi napevi so objavljeni z notami!⁴⁰ Njegova vnema za vsebinsko neoporečne pesmi je razumljiva zlasti še, če vemo, da z novo pesmarico ni delal nekaj samovoljnega, ampak je hotel čim prej uresničiti navodila cerkvenih oblasti. V pesmarici namreč sam razlaga naročilo papeža Benedikta XIII., ki je na rimskem koncilu, sinodi (1725), od dušnih pastirjev zahteval, da morajo svoje vernike, zlasti še otroke, vneto in vztrajno poučevati v krščanskem nauku. V ta namen naj uporabijo različna sredstva: vsako nedeljo in praznik naj preberejo evangelij in naj pridigajo; po pridigi naj skupaj z verniki v molitvi ali v pesmi ponovijo najvažnejše resnice in molitve: križ, skrivnost presvete Trojice in učlovečenja, Apostolsko vero, Očenaš in Zdravamarijo, božje in cerkvene zapovedi, Sedem zakramentov in Kesanje; popoldne naj dečke in deklice, od 7. do 14. oziroma do 12. leta starosti, po Bellarminovem⁴¹ katekizmu učijo krščanski nauk. Pri tem naj jim pomagajo tudi laiki.⁴² Pravno so bila vsa ta določila res obvezna samo za rimsko papeževno škofijo, toda Benedikt XIII., ki si je zelo prizadeval urediti dušno pastirstvo v svoji škofiji, je z njimi pokazal smernice tudi drugim škofom. V nemški škofiji Paderborn⁴³ so takoj prostovoljno sprejeli papeževa naročila in že 1726 je izšla pesmarica *Christ=Catholisches Gesang=Buch*, ki je med 207 nemškimi pesmimi objavila vse od papeža predlagane katekizemske pesmi ter tudi nemško mašno pesem. Njen predgovor izrecno poudarja, saj je pesmarica sad papeževih naročil, naj pred mašo in po maši v pesmih ponovijo vse za zveličanje potrebne resnice in molitvene obrazce. Tudi Stržinarjeve besede in vsebina njegove pesmarice razodevajo, da je skoraj gotovo poznal paderbornsko pesmarico. Določila rimskega koncila (*»vkopsbralisha«* ali *»vkopsbiralsha«*) so hoteli izvajati tudi v ljubljanski škofiji, ker je 1728 izšla knjiga *Instructiones tres ... quas ... Benedictus XIII ... Italice edidit*. Določilom so dodani predlagani Bellarminov

36 Npr. Franc Ksaver, sv. Neža, Marjeta Kortonska idr.

37 Smolik, prav tam.

38 Priročnik krščanskega nauka za ljudsko rabo.

39 Filozofsko in družbeno idejno gibanje v Evropi v 18. stol.

40 Smolik, prav tam.

41 Duhovnik, škof, kardinal in teolog Robert Bellarmino (1542–1621). Svetnik.

42 Smolik, prav tam, str. 202.

43 Škofija v severno nemški Westfaliji (Detmold).

katekizem in Benediktova navodila za pripravo otrok na prvo spoved in prvo obhajilo. Katekizem in navodila so tiskana najprej v latinščini, prevedena pa so tudi v slovenščino ter v isti knjižici objavljena pod naslovom *Kratki Sapopadek Christianskega Navuka od Roberta Bellarmina*. Po Stržinarjevi lastni oceni je tudi njegovo delo oprto na omenjene papeževe smernice, vprašanje pa je, če tudi na škofijske? Kajti po njegovi samooceni so bile nekatere njegove pesmi⁴⁴ pretežke, premalo ljudske (podobne so protestantskim) in zato v nobeni poznejši pesmarici niso bile več ponatisnjene. Enako usodo je doživela verzifikacija⁴⁵ Benediktovih navodil o poučevanju otrok za prvo spoved in obhajilo: v šestih pesmih, ki imajo 87 8-vrstičnih kitic, je razložil nauk o zakramentih svete pokore in sv. Rešnjega telesa.⁴⁶

Stržinar je leta 1730 izdal še 30 strani obsegajočo knjižico *Peissem od teh velikih Odpustikov te Svete Krishove Poti per te novi cerkvi svetiga Francisca Xaveria v Gornjem Gradu. Superiorum permissu*, Labaci 1730,⁴⁷ (ponatis 1744). Med njimi je najbolj značilna *Pesem za križev pot*,⁴⁸ saj je to prva slovenska pesem za križev pot. To je res storil on, saj je bil, od 1715, ustanovitelj božje poti pri sv. Frančišku v Radmirju.

Dolga pesem pri molitvi križevega pota v anonimni knjižici je nedvomno tudi Stržinarjevo delo, ker je izrecno vezana na božjo pot sv. Frančiška. Stržinar je za ta Križev pot leta 1728 izprosil odpustke in izdal knjižico, še preden so frančiškani dobili splošno dovoljenje za postavljanje križevih potov tudi pri neredovnih

Začetek Stržinarjevega napeva *Od Buga Zila nu Konza tega Zhloveka*.
(vir: Rokopisna zbirka, NUK)

44 *O presv. Trojici, Kristusovem učlovečenju in Sv. Rešnjem Telesu.*

45 Nauk o pesnikovanju.

46 Smolik, prav tam, str. 202–203.

47 Jesenovec, Ahacij Stržinar s Suhe, str. 129.

48 Ljudska pobožnost v spomin na Jezusovo pot s križem; tudi upodobitve te poti.

Že v starem veku so romarji v Jeruzalemu hodili po Jezusovi poti na Kalvarijo, na kateri je bil po poročanju evangelijev »križan, pokopan in na kateri je na veliko noč vstal«. Med križarskimi vojnami in pozneje so to obliko pobožnosti prenesli v Evropo. Širili so jo zlasti frančiškani. Na vzpetinah blizu mest so bile razvrščene posamezne postaje križevega pota. Pozneje so podobe postaj križevega pota (navadno 14) nameščali tudi v cerkvah in na samostanskih hodnikih.

[Lavrenčičeva pesmarica] *Missionske catholish karšanske pjessme* (1752).
(vir: Rokopisna zbirka, NUK)

župnijskih cerkvah (npr. leta 1731). Ta Stržinarjeva pesem je najstarejša te vrste na Slovenskem. Napev je označen z besedami druge znane pesmi.⁴⁹

Obe Stržinarjevi knjigi imata svoj izvor v njegovem delovanju Na stražah (Gornji Grad). Obe sta sestavljeni tako, da bi služili tamkajšnjim božjepotnikom. Prvo delo (*Catholish Kershanskiga Vuka Peissme*) je obsežnejše in namenjeno vsem Slovencem. Iz *Uvoda* je jasno, da je hotel Stržinar kot duhovnik s svojo pesmarico nadomestiti ljudske pesmi. Zadnjo (s)po(d)budo zanj je dobil iz Rima s sinode 1725⁵⁰ in z njo želel po navodilih rimske sinode razširiti med ljudi rimski katekizem iz 1566 ali pa Bellarminovega iz leta 1598.⁵¹ Z obema deloma se je Stržinar uvrstil med pisce, ki so v prvi polovici 18. stol. množili slovenski verski nabor. Njegova (prva) pesmarica (1729) še dodatno dokazuje, da je bil pravzaprav le množitelj verskih besedil po starih geslih, ne pa morda pesnik, umetnik.⁵²

Njegova prva pesmarica *Catholish Kershanskiga Vuka Peissme* je močno vplivala na kasnejše pisce podobnih besedil, posebno še na Frančiška Paglovca. Prav ta je v svoji pesmarici (1733) od Stržinarjevih pesmi pri štirih prevzel ali besedilo ali melodijo oziroma se vsaj skliceval nanje. Med drugim je bil npr. Primož Lavrenčič Stržinarjev učenec v metriki,⁵³ saj je od 41 besedil v pesmaricah v letih 1752 in 1758 povzel po njem kar 16 pesmi.⁵⁴ Vrednost Stržinarjeve pesmarice iz leta 1729 je tudi v tem, da jo uvrščamo med štiri tiskane pesmarice, ki so do leta 1800 imele pesmi, opremljene z napevi oziroma notami zanje. Teh je sicer le 11, vse so »prirejene« po nemških vzorih. Te štiri pesmarice so Kastelčeve⁵⁵ *Bratovske bukvice sv. Roženkranca* s šestimi melodijami oziroma napevi, Stržinarjeve

49 Smolik, prav tam, str. 15.

50 Koncil (= cerkveni zbor, zborovanje cerkvenih dostojanstvenikov) pri katoliški cerkvi, škofijski cerkveni zbor.

51 Jesenovec, prav tam, str. 130–131.

52 Rupel, Protireformacija in barok, str. 309–311.

53 Meroslovje; nauk o pesniški meri in taktu (v glasbi).

54 Jesenovec, prav tam, str. 131.

55 Duhovnik, kanonik, leksikograf, prevajalec in nabožni pisatelj Matija Kastelec (1620–1688).

Peissme iz 1729 z enajstimi melodijami oziroma napevi, Lavrenčičeve *Missionske catholiš karšanske pjessme* s 14 melodijami oziroma napevi in Redeskinijevih *Oseminu šestdesetsveteš pesm* s 65 napevi oziroma notami, zapisi melodij.⁵⁶ V rokopisu je ostala še Paglovčeva pesmarica iz leta 1733 s 26 melodijami.⁵⁷ Po Čerinovih⁵⁸ raziskavah in ugotovitvah vse te Stržinarjeve melodije niso naše, izvirne, temveč so povzete iz tujih, največ nemških pesmaric. Nekatere melodije so pri sposojanju ostale nespremenjene, druge so naši pisci spremenili, a vse te spremembe so bile narejene »z direktno čudovito glasbeno dovršenostjo«.⁵⁹ Posebej naj še poudarimo, da je med Stržinarjevimi skladbami tudi prva slovenska peta maša.⁶⁰

Ahac Stržinar je bil s svojimi pesmaricami zagotovo tisti avtor, ki je bil v pesniškem in glasbenem opusu pesnik novih katehetskih pesmi.⁶¹

Zaključek

Stržinarjev glasbeni prispevek v baročnem času na začetku 18. stol. na Slovenskem ni bil velik. Ker je deloval samo na cerkvenem in vokalnem področju, so bila vsa njegova naprežanja še ožja. Lahko pa rečemo, da je baročna glasba na Slovenskem le obstajala. Posebno, ker je Stržinar večino svojega življenja deloval zunaj prestolnice, četudi je bil Gornji Grad neke vrste drugo slovensko (glasbeno) stolnično mesto; saj vemo, da v vseh cerkvah na slovenskem ozemlju ni bilo tako kot pa prav v ljubljanski stolnici. Niti druge ljubljanske cerkve (Stržinar je bil v Ljubljani član župnijske cerkve sv. Petra) se s stolnico niso mogle meriti, kaj šele provinca, kajti tam so glasbene kore vodili organisti in muzikanti, ki so bili v glasbi na splošno slabo izurjeni. Zato so večinoma improvizirali in v svoje improvizacije vnašali posvetni duh. Ustvarjalna in reproduktivna kakovost sta padali. Nova slogovna naprežanja pa so se že trudila, da bi barok izpodrinila. Ta se je, zlasti na cerkvenih korih, obdržal še globoko proti koncu 18. stol., čeprav je vedno bolj degeneriral. Njegove vplive so skušale čim prej odstraniti reforme Jožefa II. in terezijanske pesmarice, ki pa mu niso bile dorasle in zato niso uspele. Slovenska cerkvena glasba te razvojne faze razodeva z nihanji med raznimi skrajnostmi, saj se je kot druga področja glasbene dejavnosti na Slovenskem tudi ta spremenila. Njeno tedanje delo kaže rezultate, ki so marsikdaj in marsikje izzveneli kot neuspehi. Obe Stržinarjevi pesmarici *Catholish Kershanskiga Vuka Peissme* in *Peissem od teh velikih Odpustikov te Svete Krishove Poti per te novi cerkvi svetiga Francisca*

56 Čerin, Jezusa pozibljimo, št. 298.

57 Čerin, prav tam, št. 298.

58 Muzikolog, skladatelj in dirigent dr. Josip Čerin (1867–1951).

59 Čerin, prav tam, št. 298.

60 Jesenovec, prav tam.

61 Smolik, *Odmev verskih resnic in kontroverz ...*, str. 267.

Xaveria v Gornjem Gradu. Superiorum permissu več kot potrjujeta omenjene ugotovitve in hkrati utrjujeta mesto in pomen Stržinarja v razvoju slovenske cerkvene (glasbene in baročne) slogovne usmeritve; ne pa seveda (škofje) loškega, saj se je neposredno po študiju v tujini Stržinar po prvem službovanju v Ljubljani zelo kmalu umaknil v Gornji Grad, Radmirje in Nazarje. Tu je pod okriljem, z denarjem ter zaščito frančiškanov, lahko razvil ves svoj ustvarjalni credo. Tega mu nihče ne oporeka, saj je bil ves njegov glasbeni opus vsaj fragment v razvoju slovenske baročne glasbene orientacije; četudi le na področju ljudskega vokalnega petja. Tega pa je zagotovo še v času svojega življenja močno dvignil, in sicer izključno na cerkvenem slovenskem etničnem prostoru.

Stržinarjev tovrstni prispevek ni bil velik, vendar je vsekakor bil. Zagotovo pa, kot je bilo že zapisano: deloval je daleč stran od svojega rojstnega in krajevnega pedigreja, Suhe oziroma Škofje Loke; vendar je v jeziku, v katerem je pisal, ostalo veliko sledov gorenjskega in tudi škofjeloškega narečja.

KRATICE:

DZS	Državna založna Slovenije
ES	Enciklopedija Slovenije
FK	Franc Križnar (= avtor)
NŠAL	Nadškofijski arhiv Ljubljana
NŠAM	Nadškofijski arhiv Maribor
NUK	Narodna in univerzitetna knjižnica
SAZU	Slovenska akademija znanosti in umetnosti
SB	Slovenska biografija
SBL	Slovenski biografski leksikon

VIRI IN LITERATURA:

- Cvetko, Dragotin: *Stoletja slovenske glasbe*. V Ljubljani : Cankarjeva založba, 1964, 309 str.
- Cvetko, Dragotin: *Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem* 1. zv. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1958, 412 str.
- Cvetko, Dragotin: *Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem* 2. zv. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1958, 445 str.
- Čerin, Josip: Jezusa pozibljimo. V: *Jutro : dnevnik za gospodarstvo, prosveto in politiko* XIX., št. 298 (24. dec. 1938), Ljubljana : Konzorcij Jutra, 1938.
- Höfler, Janez: *Slovenska cerkvena pesem v 18. stoletju : tipologija njenega glasbenega stavka*. Ljubljana : Filozofska fakulteta, 1972, 187 str.
- Höfler, Janez: *Tokovi glasbene kulture na Slovenskem od začetkov do 19. stoletja*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1970, 199 str.
- Jesenovec, France: Ahacij Stržinar s Suhe : ob 220-letnici njegove smrti. V: *Loški razgledi* 9, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1962, str. 126–139.
- Rupel, Mirko: Protireformacija in barok. V: *Zgodovina slovenskega slovstva I*. Ljubljana : Slovenska matica, 1956, str. 309–311.

- Rupel, Mirko: Steržiner Ahac (1676–1741). V: *Slovenska biografija*, Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971.
- Smolik, Marijan: *Odmev verskih resnic in kontroverz v slovenski cerkveni pesmi od začetkov do konca 18. stoletja* : (inavguralna disertacija). Ljubljana : Semeniška knjižnica, 1963, 312 str.
- Steska, Viktor: Ahacij Stržinar. Slovenski pisatelj (1676–1741). V: *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, letnik XVIII/sešitek 2, v Ljubljani : Muzejsko društvo za Kranjsko, 1909, str. 65–78.
- Škulj, Edo: *Leksikon cerkvenih glasbenikov*. Ljubljana : Družina, 2005, 479 str.
- Trobina, Stanko: *Slovenski cerkveni skladatelji : z uvodom v cerkveno glasbo in njeno zgodovino*. Maribor : Obzorja, 1972, 311 str.

Summary

The musical contribution of priest and poet Ahacij (Achatius) St(e)ržinar (1676–1741)

*Ahacij Stržinar (Suha/Škofja Loka May 11, 1676 - Nazarje May 17, 1741) was a priest, poet and musician. After secondary school (probably with the Jesuits in Ljubljana) he studied free arts and philosophy in Vienna, received his master's degree and completed theological studies there. In 1702, he was ordained a priest in Udine (Udine, Italy). He then served as chaplain at the church of St. Peter in Ljubljana and was at the same time the first vicar at Brezovica near Ljubljana. From 1707 to 1713, he was confessor to the sisters of St. Clare in Ljubljana, and in 1713 the priest in Gornji Grad. There he led the training of priests at St. Mary's College, the seminary of the Diocese of Ljubljana. In the church in Radmirje, in 1715, he instituted a pilgrimage way in honour of the Jesuit missionary St. Francis Xavier. Later, due to the great interest of pilgrims, he built a new church, consecrated in 1728. He described the pilgrimage way in Latin and German papers, and for Slovene pilgrims he published the hymnal *Katoliš kershanskiga vuk peisme* (1729) and *Peisem od teh velikih odpustikov* (1730). In a Catholic hymnal, Stržinar discussed the role of singing, rejecting inappropriate songs. He first composed catechetical hymns on various religious truths in accordance with the instruction in the teaching of Christian doctrine, but the hymns did not spread and become established. Among them was the first Slovene hymn for mass for the Way of the Cross. Stržinar's musical contribution in the Baroque period at the beginning of the 18th century was not large in Slovenia. Because he only worked in the church and vocal fields, all such efforts of his were even narrower. However, it can be said that this Baroque music existed in Slovenia. His contribution was not great, but it was certainly a contribution. As stated earlier: he worked far from his native and local roots, Suha or Škofja Loka; however, there were many traces of the Gorenjska and even Škofja Loka dialect in the language in which he wrote.*